

Norges Indskrifter med de ældre Runer.

Udgivne for

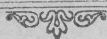
Det Norske Historiske Kildeskriftfond.

3die Bind.

Ved

Magnus Olsen.

2det Hefte.

Christiania.

A. W. Brøgers Bogtrykkeri A/S.

1919.

Rettelser og Tilføielser. II¹⁾.

(Jfr. Bd. II S. 510—572 [trykt Juni 1903—Marts 1904].)

1. Tune.

(Bd. I S. 1—44. II S. 510—523.)

Om Indskifterne paa Tune-Stenen overhoved se de kritiske Bemærkninger af Th. von Grienberger, Göttingische gelehrte Anzeigen 1906 Nr. 2 S. 92—100. Her meddeles ogsaa et nyt Forslag til Læsning og Tolkning:

[afte]R woduride staina [satun (eller: satidun)] þrijor dohtrir   dalidun
arbija sijoster arbijano

ek wiwar after woduride witadahalaiban worahto r[unor]

»post Voduridum lapidem posuerunt tres filiae; partitae sunt haereditatem, postremi haeredum. — ego Vivus post Voduridum collegam (oder postea Vodurido collegae) feci titulum«.

¹ I disse Tillæg har jeg gaaet frem paa forskjellig Maade ved de af Bugge forfattede Afsnit (Nr. 1—47) og ved de Afsnit, som jeg selv har udarbejdet (Nr. 48—57).

Ved de førstnævnte er der, ligesom ved »Tillæg« til Indledningen (S. 219—221), taget Hensyn til alt i Bugge's Skrifter fra senere Tid, som er Udtryk for en ændret Opfatning af de i Runeværket behandlede Spørgsmaal, altsaa ikke bare til de Steder i nyere Litteratur, som »giver selvstændige Oplysninger eller Bidrag til Læsning eller Tolkning« af de i Norge fundne urnordiske Indskrifter (jfr. Bd. II S. 510 Anm.). Videre er enkelte Rettelser og Tilføielser udarbejdede paa Grundlag af Bugge's egne Notitser fra 1903—1907. (Ved disse er Bugge's Navn [»S. B.«] udtrykkelig tilføiet.) Og endelig har jeg henvist til anden nyere Litteratur af den ovenfor antydede Art, samt gjort enkelte Tilføielser for egen Regning.

Ved Tillæggene til Nr. 48 ff. har jeg kunnet gaa noget friere tilværks. Ikke alene er der gjort Rede for nyere Bidrag til Læsning og Tolkning; men jeg har ogsaa undertiden fundet det rigtigst at tage direkte Standpunkt til Andres Forslag, ligesom det endvidere her og der har forekommet mig ønskeligt at supplere eller modificere min Fremstilling.

Fæles for alle de følgende Tillæg er, at nye Bidrag til Læsning eller Tolkning af de i Norge fundne Indskrifter er refererede i sine Hovedtræk, mens jeg ved de andre Indskrifter, som er indgaaende behandlede i dette Værk, oftest har nøiet mig med Henvisninger (jfr. Bd. II S. 531).

Under ét henvises til det kritiske Referat af Bd. I H. 4—6 (S. 265—458), II H. 1 (S. 461—595) og Indl. H. 1 (S. 1—128), som H. Gering har givet i Zeitschrift für deutsche Philologie XXXVIII, 1906, S. 133—140. Jfr. ogsaa Fr. Burg, Anzeiger für deutsches Altertum XXXVIII, 1919, S. 133—135.

sijoster kan ifølge Th. v. Grienberger forudsætte et Adjektiv *sija-»posterus«, beslægtet med Adverbiet oldn. *sīð* »silde«, oht. *sīd* »postea«. Med Hensyn til Linjernes Rækkefølge hævder han, at man maa søge Veiledning i den faste Formel i de yngre nordiske Runeindskrifter: »A reiste Sten efter B; C ristede Runer«.

Otto von Friesen (Reallexikon der Germanischen Altertumskunde IV, 1918, S. 14) læser ligeledes *b* foran *a*. Han tolker Indskriften saaledes:

[. . .]**R** woduride . staina . [satida] þrijor dohtrir da(i)lidun arbija si(bi)-joster arbijano.

ek wiwar after woduride wita(n)dahalaiban . worahto . r[unor].

»D . i . . . . [ein Männername im Nominativ] errichtete den Stein dem Wodurid. Drei Töchter verteilten unter sich (die Kosten für) den Erbschmaus als die Nächstverwandten der Überlebenden. Ich, Wiwar, machte darauf die Runeninschrift auf den Wodurid, den 'Brotasteiler', d. h. 'den an Speisen freigebigen' oder 'den Hausherrn'. Der Stein zählt die verschiedene Art und Weise auf, wie die Angehörigen des sohnlosen Wodurid sein Andenken ehrten. Es ist somit zweifelhaft, ob man, wie allgemein geschieht, *arbija* mit 'Erbe' zu übersetzen hat, und damit fallen die Folgerungen über das Erbrecht der Frauen dahin, die man aus der Tuneinschrift hat ziehen wollen«¹.

A. d. Noreen (Altisl. Gramm. 4, 1923, S. 390), som allerede i 3dje Udgave af Grammatiken læser [. . .]**R** woduride . staina . [sati|da .]², slutter sig forøvrigt i det væsentlige til O. v. Friesen's Tolkning: » . . . r dem Óþríþr den stein setzte. Drei tóchter teilten das erbe (oder vielleicht eher: die kosten für den erbschmaus), die am nächsten verwandten der erben. Ich Vír darauf für Óþríþr, den brotherrn, machte die runen«.

Th. v. Grienberger (S. 93 Anm. 1) bemærker i Anledning af Noreen's Formodning (Altisl. Gramm.³ S. 345) om et Mandsnavn foran **woduride** paa Side *b*: »Es ergibt sich aus der Abbildung bei Bugge, [N. I.] S. 519, dass dieser hypothetische Name auf *-ir* ausgelautet haben müsste, da wegen der geringen Distanz zum letzten Buchstaben **Y** zwar eine Endung *-ir*, nicht aber eine Endung *-ar* paläographisch zulässig ist«.

S. 1 L. 27—29³. Jfr. A. Uppström, Briefwechsel der Gebrüder Grimm mit nordischen Gelehrten (Berlin 1885) S. 300.

¹ Hertil bemærker N. Beckman, [Svensk Historisk tidskrift 1920, Öfversikter S. 5 Anm. 1: »Enl. v. Friesen säger stenen, att tre systrar delade (kostnaderna för) arfveölet. Analogien med senare urkunder, t. ex. . . . L. 2009 [jfr. L. 2010] gör dock, att man nog, äfven om det sagda är den verbala öfversättningen, bör tänka sig, att det varit en mindre vanlig arfgång, som de tre velat för framtiden dokumentera. Mot Alexander Bugge, som i »Vikingerne« (I, s. 53) velat draga mer vidtgående slutsatser ur runkällorna, bör uttryckligt framhållas, att det är undantagen, som på angifvet sätt hugfästes.«

² Som urnordisk Form er nu bevidnet **satido** »(jeg) satte« (ikke ***sato**, som Bugge Bd. II S. 521 ff. formoder). Den nyfundne Runesten fra Rö paa Otterön i Bohuslen — som ifølge Hjalmar Lindroth bør kaldes Otterö-Stenen, ikke Rö-Stenen »efter det unga hemmanet Röo = Röd« — har nemlig **ek . . . satido** [s]tain[a]; se O. v. Friesen hos Noreen⁴ S. 385. — Forøvrigt skal her nævnes, at Bugge (Bd. II S. 571) foruden ***sato** ogsaa har tænkt paa Muligheden af en Udfyldning ***stadido**.

³ Bindbetegnelse udelades, hvor der henvises til Bd. I og Bd. II (med fortløbende Paginering).

S. 10 ff. wiwar. Jeg vil ikke undlade at nævne, at der formelt er Mulighed for at gjenfinde en patronymisk Afledning af dette Navn i Gaardnavnet Jonsten, Matr. Gaards-Nr. 48 i Raade Herred, Smaalenene, udt. *jó'nnstín*, skrevet i *Jungstæini* Biskop Eysteins Jordebog S. 482 (ca. 1400), i *Rungstæini* (!) Dipl. Norv. II 231, 1346, i *Juxstæine* smst. V 291, 1401. O. Rygh (Norske Gaardnavne I S. 329) opstiller som gammel Form *Jungsteinn* [*Jungs-steinn] og kan om dette »enstaaende Navn af ganske uvis Oprindelse« kun bemærke, at »der er al Grund til at formode, at 1ste Led er stærkt sammendraget«. Baade denne Gaard og Nabo-gaarden Haugsten (*Haugasteinn*), hvorom O. Rygh (smst. S. 325) oplyser, at der paa den er eller har været baade Gravhauger og Bautastene, ligger ved gammel Hovedvei. Jeg vilde ikke have antydnet, at Jonsten kan have Navn efter en Sten, reist til Minde om en *wiwuṛar (oldn. *Yungr), en Ætling av en Mand ved Navn *wiwar*, hvis ikke Gaarden havde ligget i Tunes Nabosogn, bare 16 Km. (i Luftlinje) nordvest for Tune-Stenens Findested¹.

Om Slægtssammenhæng mellem Tune-Stenens *wiwar* og Veblungsnes-Indskriftens *wiwila* se Indl. S. 201 f.

S. 13 L. 14. Den etymologiske Forklaring af *eft* (*aft*) er ændret S. 106.

S. 15—18, 511 f. witadahalaiban. Th. v. Grienberger (S. 94 ff.) forsvaret Identificeringen af *witada-* med got. *witōda-*. Om Ordets Forstaaelse udtaler han videre: »Sachlich scheint mir der urnord. *witadahlaiba aus den Stellen des Trierer Capitulares Licht zu empfangen und als »is qui eadem lege uiuit« definiert werden zu sollen. Das Wort enthält gleich den *thie theru selveru uiizzidi leven theru er selvo levit* dieser Quelle einen politisch-rechtlichen Begriff, während Bugge von got. *drauhtiwitop* »*σρατεια*« und der zweiten Bedeutung von *gahlaiba* beeinflusst S. 17 und 21 die Bedeutung als »Kriegskamerad« formuliert — —«. »Eine Uebersetzung wie »Standesgenosse«, lat. »collega« möchte wohl vorzuziehen sein«. Hvad endelig det formelle Forhold mellem *-halaiban* og got. *gahlaiba* angaar, fremhæver han, at der i Oldtysk haves flere Eksempler paa, at Komposita, hvis 2det Led er et med *gi-* (*ge-*) sammensat Ord, mangler dette Præfiks i Kompositionsfugen. I samme Retning udtaler sig ogsaa F. Kluge, Beiträge zur Gesch. d. deutschen Sprache u. Lit. XXXVII (1911) S. 159, som navnlig lægger Vægt paa *nōtstallon* i Ludwigslied 32, »worin sicher das zweite wortelement für *gistallo* eigtl. 'stallgenosse' steckt.« Kluge vender sig mod et Forslag af Otto Hoffmann (Die neueren Sprachen 1910, Ergänzungsbd., Festschrift W. Viëtor dargebracht S. 159 ff.), hvorefter *-halaiban* skal være Nomen agentis til det stærke Verbum oht. *hlīban līban »skaane« (jfr. got. *hleibjan*, oldn. *hlīfa*), saaledes at *witadahalaiban* bliver at gjengive ved »Gesetzeschützer«. »Aber es gibt doch im germ. meines wissens kein nomen agentis mit *n-*suffix mit höherer ablautstufe, da in dieser wortkategorie hauptsächlich niedere ablautstufe herrscht« (Kluge).

Blandt Bugge's Notater til disse Tillæg findes fra forskjellig Tid to nye indbyrdes modstridende Forslag til Tolkning af *witadahalaiban*. Imidlertid synes

¹ Derimod ser jeg ingen Udvei til at bringe *wiwar* i Sammenhæng med Gaardnavnet Yven (Matr. Gaards-Nr. 80—82 i Tune Herred, skr. i *Yvini* ca. 1400, sms. med *vin*; se N. Gaardn. I S. 297), skjønt denne Gaard ligger bare 1½ Km. syd for Tune-Stenens Findested.

den væsentligste Støtte for det sidste Tolkningsforslag at være faldt bort ved den nyeste Tids Runeforskning. Derfor er disse Bugge's paatænkte Bidrag ikke medtagne her.

S. 19—21 worahto [runor]. Th. v. Grienberger (S. 97) udtaler den Formodning, »dass das urnord. plurale tantum *rūnōr* gleich dem lat. plurale tantum *litterae* als »inschriftlicher Text« oder lat. »titulus«, die Bindung **rūnōr wurkjan* also gleich »titulum facere« zu verstehen sei.«

Om Vokalen *o* og om Indskudsvokalen *a* i **worahto** jfr. A. Kock, Svensk ljudhistoria III (Lund 1916) S. 15.

S. 23 f. Erik Noreen (Nordisk Tidskrift 1921 S. 368) skanderer Indskriften *a* paa Tune-Stenen saaledes:

*Ek Wíwar áfter Wóduride
wita(n)da-halaiban wórahto rúnor.*

S. 28 dalidun. Om Vokalen *i* 1ste Stavelse (ved Siden av *halaiban*) jfr. Bugge, Aarbøger 1905 S. 174 f.; C. Marstrander, Bidrag til det norske sprogs historie i Irland (Kr.a 1915) S. 70.

S. 31. Om Læsningen **prijor** o. s. v. se O. von Friesen, Om runskriftens härkomst (1904) S. 28 f. (S. B.)

S. 39 f. Om »genomgående parallellism« mellem Tune-Indskifterne og Varnum-Indskriften (af nyere svenske Forskere kaldt Järsberg-Indskriften) handler Jöran Sahlgren i Tidsskriftet »Rig« II—III (Studier tillägnade Oscar Almgren), 1919—20, S. 119 f. Det heder her: Indskriften *b* »börjar med resarens? (en av döttrarnas?) namn, innehåller så den dödes namn i dat., så ordet sten och ett nu bortslaget verb och slutar med en uppgift om arvets delning«.

I Tolkningen af Varnum-Indskriften er nyelig vigtige Fremskridt gjort 1) ved Erik Noreen's Paavisning (Språkvetenskapliga Sällskapets i Uppsala Förhandlingar 1916—1918 S. 1 ff.) af, at Verbet **haite** »(jeg) heder« forekommer paa to Steder i Indskriften (skrevet **hite** og, fra høire mod venstre, **hait[e]**), paa det sidste Sted efter E. Noreen's Korrigering af Feilhugning **hite** i Teksten), og 2) ved Jöran Sahlgren's Paavisning (anf. Skrift) af forskjellige »stilgrader« i Indridningen, som man maa tillægge Betydning ved Fastsættelse af Ordenes Rækkefølge. Sahlgren foreslaar, i Overensstemmelse med Stilgraderne (betegnede ved 1, 2 og 3), at læse: (1) **ubar hite · harabanar** | (2) **ek erilar** | (3) **hait[e]**¹ | **runor w|arit|u**. Men Sahlgren's Tolkning betegner efter min Mening et Tilbageskridt deri, at han oppfatter **hite** og **hait[e]** som Dativ af et Mandsnavn **Haitar*: »Ubar och Harabanar åt Haitar. Jag Erilar ristar runorna åt Haitar«.

Det synes mig nødvendigt at ordne Indskriften saaledes, at **hite** og **hait[e]** bliver rythmisk parallele. Naar man da begynder Læsningen med (1) **ubar hite · harabanar**, hvor Rythmen er antydet ved Interpunktionstegnet efter Verbet »(jeg) heder«, kan derefter kun følge det mod venstre skrevne **hait[e]** foran (2) **ek erilar**. Altsaa:

¹ Dette Ord er skrevet fra høire mod venstre foran **ek erilar**, altsaa skilt fra **runor w|arit|u** ved de nævnte to Ord.

ubar hite (d. e. *haite)
 harabanar hait[e]
 ek erilar runor waritu.

»Jeg heder ubar (oldn. *úfr*, d. e. den mod sine Fiender grumme), jeg heder Ravn, jeg Eril'en skriver Runer»¹. Varnum-Indskriften bliver efter denne Tolkning en friere poetisk Udvidelse af en »jeg«-Indskrift (se Bd. II S. 623 ff.) af dette Indhold: Jeg Eril'en Ravn, som kaldes ubar, skriver Runer (og vier derved Mindesmærket). Den passer altsaa godt ind i Rækken af de Runeindskrifter, som jeg har søgt at belyse Bd. II anf. St.² At mærke er Overensstemmelserne med Slutningsafsnittet i Grímnismál, først med Strofe 46:

*Hétumk Grímr,
 hétumk Gangleri,
 Herjann ok Hjalmberi, o. s. v.*

og dernæst med den for det specielle Tilfælde individuelt udformede Strofe 54:

*Óðinn ek nú heiti,
 Yggr ek áðan hét,
 hétumk Þunðr fyrir þat.*

Odins-Navnet *Yggr* (»den skrækindjagende«) har maaske sin Oprindelse fra en i Gudens Mund lagt Ytring med magisk Virkning (»jeg heder . . .«), hvori *yggr* — parallelt med de gamle Runemestres ubar (Varnum), farauisa (Brakt. 57) o. s. v. — har forekommet. Der bør her tillige mindes om, at det eneste Sted i den gamle Digtning, hvor Adjektivet *úfr* »fiendtlig« forekommer, er en Strofe (53) i det nævnte Afsnit af Grímnismál:

*Eggmóðan³ val
 nú mun Yggr hafa,
 þitt veit ek líf um lagit;
 úvar 'ro dísir,
 nú knáttu Óðin sjá;
 nálgastu mik, ef þú megir!*

¹ Mindre sandsynligt, og ikke tvingende nødvendigt, forekommer det mig at begynde Indskriftens Læsning med **ek**:

ek erilar
 ubar h(a)ite,
 harabanaar hait[e],
 runor waritu.

² Jeg har her — uafhængig — foreslaaet en Tolkning, som i Realiteten falder sammen med Ivar Lindquist's Modifikation (Göteborgs och Bohusläns Fornminnesförenings tidskrift 1918 S. 51 f.) af Erik Noreen's Forslag. Lindquist oversætter: »Jag jarlen kallas Uv (det betyder den förskräcklige). Jag *Hraun* skriver runorna«, eller friere: »Jag jarlen *Hraun*, som kallas den förskräcklige, skriver runorna«. Sahlgren's Indvending, at det »förefaller . . . ej mycket sannolikt«, »att på en gravsten ristaren skulle nämnas med tre olika namn eller epitet i nominativ under det att den döde och hans anhöriga förbigås med tystnad«, har jeg imødegaaet i Bd. II anf. St.

³ Ogsaa dette Ord indbyder til Sammenligning med et Ord i en Runeindskrift fra forhistorisk Tid, nemlig **bormoþa** Eggjum (se Bd. III S. 195).